

НАЦІОНАЛЬНИЙ
МЕМОРАЛЬНИЙ КОМПЛЕКС
ГЕРОІВ НЕБЕСНОЇ СОТНІ –
МУЗЕЙ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ

ШТАБ
ПОРЯТКУ
СПАДЩИНИ

ІНСТРУКЦІЯ ЗІ ШВИДКОГО РЕАГУВАННЯ ДЛЯ МУЗЕЇВ

У ЗОНІ
ВОЄННИХ ДІЙ,
ЗБРОЙНИХ
КОНФЛІКТІВ,
ТЕРАКТІВ
ТА В ІНШИХ
НАДЗВИЧАЙНИХ
СИТУАЦІЯХ

ЗМІСТ

ПРОФІЛАКТИЧНІ ЗАХОДИ	3
Організація команду порятунку.....	3
Телефони й контакти корисних служб та осіб.....	6
Приміщення для можливої евакуації предметів музейного зібрання.....	7
Інструменти й матеріали, потрібні для можливої евакуації музейного зібрання.....	8
Матеріали для захисту будівлі від можливих зовнішніх виявів агресії.....	9
ПЕРШІ ЗАХОДИ В РАЗІ НЕВІДВОРОТНОСТІ НАДЗВИЧАЙНОЇ ПОДІЇ	10
ПЕРШІ ЗАХОДИ В РАЗІ НАДЗВИЧАЙНОЇ ПОДІЇ	12
ЗАХОДИ ЩОДО СТАБІЛІЗАЦІЇ РОБОТИ МУЗЕЮ ПІСЛЯ НАДЗВИЧАЙНОЇ ПОДІЇ	14

ПРОФІЛАКТИЧНІ ЗАХОДИ

ОРГАНІЗАЦІЯ КОМАНДИ ПОРЯТУНКУ

Список має включати 20—30 осіб, які в разі небезпеки готові взяти участь у порятунку музейного зібрання. Це можуть бути як співробітники музею, так і близькі до нього люди, яким довіряють та які знайомі зі специфікою музейної роботи. У списку обов'язково має бути зазначено контакти всіх цих осіб, їхні адреси (хоча б район проживання) та фахові навички. Бажано провести з ними збори, обрати старшого команди, пояснити завдання й розподілити обов'язки.

До групи неодмінно мають увійти люди, які добре знаються на роботі з музейними фондами (від двох до шести осіб). Очолювати команду має той, хто здатен організувати людей та керувати ними, кому довіряють та кого поважають. Але чільником не може бути директор музею (та його заступники у великих музеях).

Команда порятунку поділяється на чотири основні групи (випадки, коли виникає потреба в її роботі, можуть бути непередбачуваними):

1

ГРУПА ЕВАКУАЦІЇ

Здійснює евакуацію предметів музейного зібрання з проблемної зони. При ній або з її складу обирають людей для огорожування зони порятунку та контролю допуску до неї — охорону. У цій групі мають бути здебільшого міцні здорові чоловіки й молодь.

2

ГРУПА ФІКСАЦІЇ ТА СКЛАДАННЯ ПЕРВИННОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Ця група за потреби вбезпечує предмети музейного зібрання, запобігаючи можливому руйнуванню та псуванню їх, готує індивідуальні картки на кожен предмет, веде загальний перелік усіх евакуйованих предметів, складає акт переміщення, здійснює пакування для подальшого переміщення. У групі обов'язково мають бути співробітники фондів для забезпечення доступу до фондової документації музею щодо евакуйованих предметів.

3

ГРУПА ПЕРЕМІЩЕННЯ

Зазвичай нечисленна. До її завдання входить перенесення (перевезення) предметів музейного зібрання до безпечного місця (у нове або тимчасове фондосховище).

4

ГРУПА ПІДГОТОВКИ НОВОГО ФОНДОСХОВИЩА (МІСЦЯ ЗБЕРІГАННЯ)

Приймає предмети зібрання на тимчасове зберігання, здійснює оформлення потрібної документації, розподіл за категоріями та різновидами в нових місцях зберігання з веденням топографії зберігання. У цій групі обов'язкова присутність представника фондів музею, відповідального за ведення документації та за обрання належного місця зберігання експонатів.

У кожній із цих груп має бути представник музею, який її очолює. Так само в кожній групі має бути окрема людина для фотофіксації всіх маніпуляцій із предметами зібрання та всіх подій, пов'язаних із процесом евакуації.

ТЕЛЕФОНИ Й КОНТАКТИ КОРИСНИХ СЛУЖБ ТА ОСІБ

Оновити список телефонів:

- поліції,
- пожежної охорони,
- медслужб,
- служби газу,
- служб надзвичайних ситуацій і порятунку,
- служби електромереж, водогону тощо.

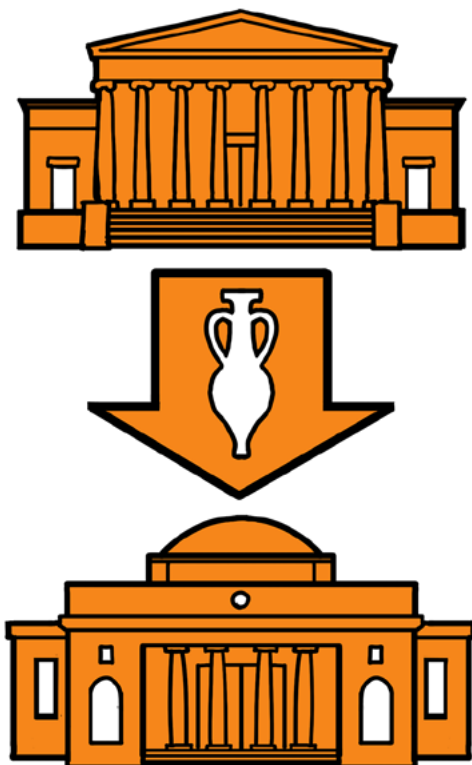
Підготувати список:

- особистих зв'язків із вищезазначеними службами,
- а також знайомих із громадських організацій та установ, які можуть прийти на допомогу в разі надзвичайних подій у музеї.

Скласти список:

- телефонів і контактів команди порятунку.

ПРИМІЩЕННЯ ДЛЯ МОЖЛИВОЇ ЕВАКУАЦІЇ ПРЕДМЕТІВ МУЗЕЙНОГО ЗІБРАННЯ

Це приміщення має бути в будівлі музею.

Однак слід передбачити приміщення й поза музеєм, ідеально — в іншому музеї міста або в музеї сусіднього населеного пункту.

Зовсім не обов'язково звільняти це приміщення від речей нинішнього функціонального призначення, які є в ньому, але слід передбачити можливість якнайшвидшого його звільнення та розчищення для можливого прихистку музейних цінностей.

ІНСТРУМЕНТИ Й МАТЕРІАЛИ, ПОТРІБНІ ДЛЯ МОЖЛИВОЇ ЕВАКУАЦІЇ МУЗЕЙНОГО ЗІБРАННЯ

збереження

- Пакувальна тара,
- ганчір'я, рулонна та звичайна тканина,
- папір,
- поролон,
- бульбашкова плівка,
- мотузки, канати, скотч й т. ін.

З'ясувати місця, де ці речі можна якнайшвидше взяти за нагальної потреби.

облік

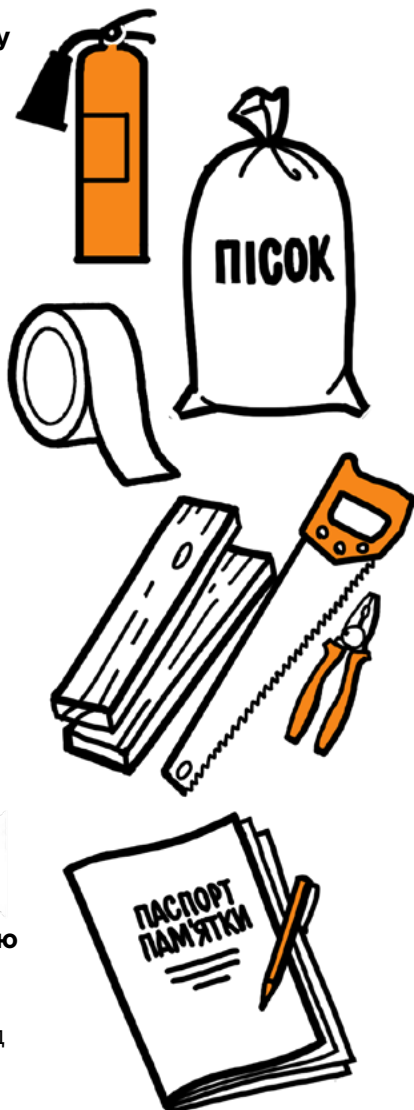
- Фотоапарати,
- бланки евакуаційних карток,
- документація щодо переміщення,
- папір,
- авторучки,
- олівці,
- маркери.

захист

- Каски,
- захисні костюми,
- рукавички,
- респіратори для забезпечення щонайменше групи евакуації команди порятунку (4–10 комплектів),
- захисні охоронні стрічки (жовті, червоно-білі), яскраві мотузки для позначення місць руйнування з предметами музейного зібрання.

МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ЗАХИСТУ БУДІВЛІ ВІД МОЖЛИВИХ ЗОВНІШНІХ ВИЯВІВ АГРЕСІЇ

- Перевірити наявність та якість **предметів протипожежного захисту** (вогнегасників, лопат, піску, відер, пожежних гідрантів, сокир, ломів тощо).
- Продумати можливість швидкого забезпечення музею **мішками з піском** (заздалегідь домовитися).
- Заготувати **клеюку стрічку** (скотч) для обклеювання скла віконних та дверних прорізів, а також для пакування предметів музейного зібрання.
- Заготувати **ОСП (орієнтовано-стружкові плити), дошки, пилки, молотки, плоскогубці та цвяхи** для можливого створення огорожень, перекриття вікон, зруйнованих прорізів, для можливого збирання пакувальної тари, монтування стелажів в евакуаційному фондосховищі тощо.
- Перевірити **наявність фондової документації** на всі культурні цінності, що є на цей час у будівлі.
- Виконати **прискорену паспортизацію** всіх неврахованих предметів. Предмети культурних цінностей, які не належать до зібрання музею, слід повернути власникам або узгодити з ними подальше перебування їх у музеї, перевірити наявність потрібних для цього документів.

ПЕРШІ ЗАХОДИ В РАЗІ НЕВІДВОРОТНОСТІ НАДЗВИЧАЙНОЇ ПОДІЇ

Якщо можна вважати, що надзвичайна подія є невідворотною, наприклад отримано повідомлення про початок руху агресивних озброєних людей у бік міста, слід організувати евакуацію унікальних предметів музейного зібрання, зв'язавшись із Департаментом культури обласної державної адміністрації або Міністерством культури України та інформаційної політики (за попередньою домовленістю).

- Перемістити цінні експонати з найбільш незахищених місць у найбільш захищені (які мають міцні стіни та перекриття, найменшу кількість вікон, тобто у приміщення, підготовлене заздалегідь під тимчасове сховище).

- Зняти й розставити в безпечних місцях ті предмети, які можуть упасти або бути пошкодженими, передусім розміщені поблизу вікон, у зоні дії можливої вибухової хвилі (наприклад повернути живописні твори мистецтва лицьовим боком до стіни та накрити тканиною). Накрити тканиною або в інший спосіб захистити також і інші культурні цінності за ступенем загрози для них та можливого негативного впливу на них.

- Максимально захистити будівлю (за обставинами, наприклад відімкнути електропостачання, водогін, газ, закласти отвори мішками з піском, заклеїти вікна клейкою плівкою або стрічкою для мінімізації пошкоджень від вибухової хвилі).

- Посилити охорону будівлі. Організувати цілодобове чергування за допомогою добровольців.

ПЕРШІ ЗАХОДИ В РАЗІ НАДЗВИЧАЙНОЇ ПОДІЇ

- **Не панікувати.**
- **Повідомити** про подію ті структури, які мають про це знати: вище керівництво, служби порятунку (поліцію, пожежників, співробітників ДСНС та інших відповідно до ситуації).
- **Оцінити ситуацію** разом з особами, компетентними щодо дій за таких обставин.
- **Оцінити збитки**, виконати фотофіксацію. Підготувати аварійну документацію.
- **Зібрати команду порятунку** (про неї на с. 4-5) та розробити з нею план подальших дій за ситуацією. Убезпечити місце аварії від проникнення сторонніх, захистити його відповідними покажчиками та візуальною інформацією, виставити охорону.
- У разі пошкодження предметів зібрання **організувати вилучення та стабілізацію** їх на місці (запобігти подальшому їх руйнуванню — тлінню, перебуванню у воді, тривалій деформації, забрудненню тощо).

- Пам'ятати про те, що **найцінніше — це життя людини**. Не чинити жодних дій, пов'язаних із загрозою життю людини, навіть у разі ймовірності знищення найцінніших експонатів.
- Якщо є можливість, **не виносити культурні цінності** з пошкодженої або навіть частково зруйнованої будівлі. Найбільша небезпека для експоната — його переміщення, а також винесення за межі будівлі.
- Рятувати насамперед не найцінніші предмети, а ті з них, які простіше винести якнайшвидше, та ті, яким найбільше загрожує руйнування. При цьому вже розбиту скульптуру, кераміку й предмети, яким не загрожує подальше руйнування, рятувати в останню чергу (якщо вони не перекривають евакуаційні шляхи). У будь-якому разі слід діяти за обставинами.
- **Обрати людину, яка працюватиме зі ЗМІ**. Не допускати паніки, уникати подробиць щодо пошкодження та втрат зібрання, інформації про доступ до цінностей і взагалі інформації про цінність зібрання та місце його розміщення.
- **Не допускати співробітників ЗМІ в зону евакуації** зібрання, як і взагалі будь-яких сторонніх осіб.
- **Документувати й фіксувати** кожну дію в письмових і фотозвітах, вести паспортизацію та облік переміщуваних культурних цінностей.
- **Організувати цілодобове чергування** добровольців з охорони музею (якщо це доконечне потрібно та не пов'язано із загрозою для життя). Забезпечити охорону додатковою інструкцією щодо дій, необхідними номерами телефонів, а також засобами зв'язку.

ЗАХОДИ ЩОДО СТАБІЛІЗАЦІЇ РОБОТИ МУЗЕЮ ПІСЛЯ НАДЗВИЧАЙНОЇ ПОДІЇ

- Ухвалити рішення про доцільність подальшого розміщення музейного зібрання в будівлі (або навіть у місті).
- Пам'ятати про те, що евакуювати зібрання музею можна лише в крайньому разі.
- Стежити за веденням документації на переміщуваних предметах.
- Продовжити здійснення стабілізації пошкоджених експонатів, скласти план та графік черговості реставраційних робіт.
- Виконати стабілізаційні роботи щодо фізичного стану будівлі музею з метою відвернення подальшого руйнування, а також доступу до приміщення сторонніх осіб і тим більше доступу їх до місця розміщення предметів із зібрання музею.
- Скласти проєкт і кошторис відновлення будівлі та зібрання, план відновлювальних робіт, при цьому максимально розраховувати на власні сили й залучення дружніх організацій.

На світанку 24 лютого 2022 року наша країна прокинулася від вибухів унаслідок ракетних ударів із суші, повітря та моря по військовій і цивільній інфраструктурі та мирних містах. Російські бомби, ракети й кулі, спрямовані проти української армії та мирного населення, насправді націлено на знищення українців як національної спільноти з її автентичною культурою, історією, світоглядом.

Боротьба за збереження своєї ідентичності — досвід кожного покоління українців упродовж століть, особливо в часи радянського (а насправді московського) тоталітаризму, що системно й цілеспрямовано нищив усю ту історичну пам'ять і культурну спадщину, які суперечили наративу «єдиного народу».

Війна загрожує архітектурним пам'яткам, музейним колекціям, пам'яткам історії, мистецтва, археології. Сьогодні українські музеї стикаються з екстремальними викликами — як захистити колекції та зберегти спадщину багатьох поколінь.

Тому ряд громадських організацій і музейних діячів виступили співорганізаторами **Штабу порятунку спадщини (Heritage Emergency Response Initiative — HERI)**. Його метою є сприяння порятунку культурної спадщини в умовах війни та її посткризовому відновленню в усіх регіонах України.

Серед пріоритетних напрямів роботи Штабу:

- підготовка до швидкого реагування на надзвичайні ситуації в умовах збройного конфлікту;
- оцінка загроз, ризиків і втрат;
- забезпечення музейних колекцій від утрат;
- проведення рятувальних операцій;
- збір та систематизація інформації щодо злочинів проти культурної спадщини;
- координація дій між державними / муніципальними органами влади, музейними закладами, культурними інституціями, недержавним сектором і міжнародними організаціями в порятунку культурної спадщини та її відновленні;
- посилення гуманітарної допомоги представникам культурного сектору;
- підготовка до відновлення культурної спадщини.

Діяльність Штабу порятунку спадщини координується з Міністерством культури та інформаційної політики України, Організацією Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (UNESCO), Міжнародною радою музеїв (ICOM), Комітетом ICOM з підвищення стійкості музеїв до надзвичайних ситуацій (ICOM-DRMC), Міжнародним центром з дослідження, збереження та реставрації культурних цінностей (ICCROM), Смітсонівською ініціативою з порятунку культури (SCRI) та іншими інституціями й рятувальними ініціативами в Україні та світі.

Контакти: <https://www.facebook.com/Heritage-Emergency-Response-Initiative-109558158344811>

E-mail: saveheritageinua2022@gmail.com

Над випуском працювали:

Ініціатор проекту — Ігор Пошивайло

Текст (за матеріалами ІККРОМ) — Сергій Дяченко

Ілюстрації — Олександр Ком'яхов

Художнє оформлення, макет — Ольга Ващевська

Літературний редактор — Наталія Набока

Відповідальна за випуск — Ольга Сало

▲ м. Бородянка, Київська обл. після обстрілу російськими окупантами 3 березня 2022 року.
Фото з соцмереж.

◀ На першій сторінці обкладинки — будівля колишнього Музею українських старожитностей Василя Тарновського кінця XIX ст. (Чернігів), після потрапляння снаряду 11 березня 2022 року.
Фото з facebook-сторінки Сергія Лаєвського.